

Житомирський державний університет імені Івана Франка
ІНІ педагогіки
Кафедра теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**
Вибіркової освітньої компоненти
Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти
для підготовки здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань
Спеціальність
Предметна спеціальність
Спеціалізація
Освітня програма
ІНІ

01 Освіта/Педагогіка
012 Дошкільна освіта
—
—
Дошкільна освіта
педагогіки

Житомир 2024

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол №8 від 26 квітня 2024 року)

Рецензенти:

Лілія КУЧИНСЬКА – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри суспільно–гуманітарних дисциплін , методист з дошкільної освіти лабораторії методичного забезпечення КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР;

Катерина ДЕМЧИК - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Інна КОНОВАЛЬЧУК – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять освітньої компоненти «Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад. Гужанова Т.С., Панченко Є.С., Максимова О.О., Левик І.М. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2024. 47 с.

Запропоновані інструктивно-методичні матеріали до практичних занять містять основні питання, необхідні для поглиблення та розширення знань здобувачів вищої освіти з профілактики, прогнозування, врегулювання та вирішення конфліктів, оволодіння технологією формування соціального здоров'я у закладі дошкільної освіти.

Дані матеріали розроблено для вивчення освітньої компоненти «Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти» для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «012 Дошкільна освіта».

ЗМІСТ

Передмова.....	4
I. Опис освітньої компоненти «Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти».....	6
II. Структура освітньої компоненти.....	7
III. Методичні вказівки до проведення практичних занять.....	8
IV. Рекомендації до підготовки та проведення практичних занять.....	11
Практичне заняття № 1.....	11
Тема: Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти	
Практичне заняття № 2.....	14
Тема: Соціальна природа і причини виникнення конфліктів.	
Практичне заняття № 3.....	16
Тема: Структура конфлікту і основні стадії його протікання	
Практичне заняття № 4.....	19
Тема: Сутність, зміст, особливості міжособистісного конфлікту, конфліктні типи особистості	
Практичне заняття № 5.....	21
Тема: Методи керування конфліктом (способи поведінки в конфлікті).	
Практичне заняття № 6.....	23
Тема: Особливості конфліктів у дошкільному віці. Профілактика булінгу.	
Практичне заняття № 7.....	26
Тема: Соціально-групові конфлікти: причини, види і соціальна роль	
Практичне заняття № 8.....	29
Тема: Педагогічні конфлікти, види та способи їх розв'язання	
Практичне заняття № 9.....	31
Тема: Причини конфліктів на різних етапах дошкільного дитинства	
Практичне заняття № 10.....	34
Тема: Теорія і практика прогнозування та попередження конфліктів	
Практичне заняття №11.....	37
Тема: Процес вирішення конфліктів	
Практичне заняття №12.....	39
Тема: Поведінка дитини дошкільного віку в конфліктній ситуації: фактори впливу	
Практичне заняття № 13-14.....	42
Тема: Методи, засоби, форми організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів, формування толерантного ставлення до оточуючих	
Практичне заняття № 15.....	45
Тема: Тренінг «Управління конфліктами в закладі освіти»	
V. Завдання для здобувачів, які навчаються за індивідуальним графіком.....	45
VI. Рекомендована література.....	46

ПЕРЕДМОВА

Вивчення шляхів подолання конфліктів набуває особливої ваги в сучасних умовах, коли збільшилося коло соціальних стосунків і міжособистісної взаємодії, вчені все більше звертають увагу на проблеми міжособистісних конфліктів, зокрема педагогічних. В останні роки почастішало таке явище як булінг в закладах освіти, як зі сторони дітей, так і зі сторони педагогів. Все це визначає місце освітньої компоненти «Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти», як однієї з ключових дисциплін в системі підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Мета вивчення освітньої компоненти: засвоєння здобувачами базових знань з профілактики, прогнозування, врегулювання та вирішення конфліктів, розробки стратегії і тактики їх врегулювання, вміння застосовувати спеціальні технології управління конфліктами, оволодіння технологією формування соціального здоров'я, її реалізації з дітьми дошкільного віку.

Основними завданнями вивчення **освітньої компоненти** є:

- Ознайомлення здобувачів з принципами, завданнями, критеріями застосування спеціальних технологій управління конфліктами, що включають інформаційний та психологічний вплив на конфліктуючі сторони.

- Опрацювання змісту, вимог, особливостей переговорного процесу, здійснення функцій посередника, переговорника, арбітра у процесі виникнення конфлікту.

- Освоєння майбутніми фахівцями функції консультанта, педагога медіатора в конкретній конфліктній або кризовій ситуації.

- Розкриття майбутнім фахівцям в галузі дошкільної освіти методики організації соціальної комунікації дітей дошкільного віку, консультування батьків.

- Оволодіння вміннями планування, організації, аналізу різноманітних форм роботи з дітьми з попередження конфліктів та покращення соціального здоров'я в дитячому середовищі.

1.3 Результати навчання

Здобувач повинен знати:

- сутність попередження конфліктів та покращення соціального здоров'я в дитячому середовищі;

- вітчизняний та зарубіжний досвід роботи щодо попередження конфліктів та покращення соціального здоров'я в дитячому середовищі;

- чому і як змінюються ролі, завдання вихователя у разі виникнення конфліктів, булінгу, нетерпимості;

- види дитячої діяльності, що сприяють попередженню конфліктів та покращенню соціального здоров'я в дитячому середовищі;

- основні форми, методи активного навчання та розвитку навичок попередження та розв'язання конфліктів, толерантного ставлення до однолітків і дорослих.

Здобувач повинен вміти:

- правильно послуговуватися понятійним апаратом з питань конфліктології та соціального здоров'я у закладі дошкільної освіти;

- розробляти та запроваджувати інтегровані проекти попередження та розв’язання конфліктів, покращення соціального здоров’я в дитячому колективі;
- впроваджувати пріоритетні форми презентації пізнавальної інформації;
- добирати та використовувати методи навчання для попередження конфліктів та створення соціального благополуччя у закладі дошкільної освіти;
- сприймати і реалізовувати освітні ситуації як спільну партнерську діяльність вихователя і дітей;
- володіти соціальними навичками (*soft-skills*): умінням комунікувати, мати навички роботи в команді, управління часом, бути гнучким та адаптивним, мати лідерські якості.

Програмні результати навчання:

ПР 1. Критично осмислювати предмет та завдання конфліктології, її соціальні функції, зв’язок конфліктології з іншими науками.

ПР 2. Вміти визначати причини виникнення певних конфліктів, знати особливості конфліктів, їхні функції, класифікацію.

ПР 3. Здійснювати аналіз структури конфлікту, його мотивів та стадій протікання.

ПР 4. Аналізувати особливості міжособистісних конфліктів, їхню сутність, зміст, функції.

ПР 5. Знати та вміти визначати та характеризувати способи поведінки в конфлікті.

ПР 6. Знати та вміти вирішувати конфліктні ситуації серед дошкільників, запобігати булінгу у ЗДО.

ПР 7. Вміти визначати відмінність між різними видами соціально-групових конфліктів, встановлювати до якого виду належить певний соціально-груповий конфлікт.

ПР 8 Застосовувати в професійній діяльності психотехнології під час роботи з дітьми дошкільного віку та вміння вирішувати педагогічні конфлікти між різними учасниками педагогічного процесу.

ПР 9. Володіти уміннями й навичками вирішувати конфлікти з урахуванням причин конфліктів на різних етапах дошкільного дитинства

ПР 10. Володіти уміннями використовувати технології попередження конфліктів.

ПР 13-14. Знати та використовувати в професійній діяльності сучасні форми, методи та засоби, спрямовані на попередження конфліктів та формування толерантності у дітей дошкільного віку.

ПР 15. Застосовувати в професійній діяльності сучасні освітні технології, спрямовані на управління конфліктами в закладі дошкільної освіти.

I. ОПИС ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП / ОНП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		денна форма	заочна форма
Кількість кредитів – 4	відповідно до переліку (https://zu.edu.ua/offic/licence.pdf ...	Вибіркова	
	відповідно до переліку (https://zu.edu.ua/offic/licence.pdf ...		
Модулів – 1	відповідно до переліку https://zu.edu.ua/offic/prepare-spec.pdf ...	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 120		3	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,6 год. ; самостійної роботи здобувача – 5,3 год.	відповідно до переліку (https://zu.edu.ua/offic/licence.pdf)	Лекції	
		10 год.	4 год.
		Практичні / Семінарські	
		30 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		80 год.	112 год.
Індивідуальна робота			
-	-		
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33%.

для заочної форми навчання – 8%.

II. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин										
	Денна форма						Заочна форма				
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі			
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Модуль І. Конфліктологія та соціальне здоров'я як складові освітнього процесу											
Тема 1. Теоретичні засади конфліктології, поняття соціального здоров'я.	24	2	6	-	16	-	24	1	1		22
Тема 2. Причини виникнення конфліктів та конфліктних ситуацій, характеристики розвитку конфлікту.	24	2	6	-	16	-	22				22
Тема 3. Сутність, зміст, особливості міжособистісного конфлікту, методи керування конфліктом.	24	2	6	-	16	-	24	1	1		22
Тема 4. Педагогічні конфлікти, види та способи їх розв'язання.	24	2	6	-	16	-	25	1	2		22
Тема 5. Методи, засоби, форми організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів.	24	2	6	-	16	-	25	1	2		22
Усього годин	120	10	30		80		120	4	6		110

III МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Для проведення практичного заняття з освітньої компоненти «Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти» обираються ведучі з числа студентів групи.

I. Рекомендації для ведучих стосовно проведення заняття.

- розподілити питання, що пропонуються для розгляду серед студентів групи;
- скласти план-конспект проведення заняття (обов'язково визначити мету даного заняття);
- продумати перехід від попереднього питання до наступного (стисло повторити основні положення питання, що розглядалося в ігровій, розважальній формі, можливо використання тестових завдань);
- підведення підсумків заняття.

II. Експрес-контроль.

Мета: перевірка знань основних понять теми, що вивчається.

Експрес-контроль – це вид письмового контролю, який передбачає:

- формулювання питань у згорнутому вигляді;
- чітку, коротку відповідь на питання;
- час проведення 5-7 хвилин.

Підготовка до проведення експрес-контролю.

Скласти план-конспект виступу, який включає:

- організаційний момент – привітання і організація аудиторії для подальшої роботи (підготовка та оформлення робочих листків, розподіл на варіанти);
- розробка системи завдань, які потребують короткої відповіді;
- завершення роботи та збір виконаних робіт;
- підведення підсумку роботи.

III. Опитування за питаннями, передбаченими у плані заняття.

Підготовка до проведення опитування:

- опрацювання конспекту лекцій, підручників, посібників з теми заняття;
- розробка блок-схеми з певного питання;
- складання конспекту проведення опитування (при проведенні опитування застосовувати запитання, що потребують репродуктивної відповіді та проблемні запитання);
- висновок (стисло повторити основні положення питання, що розглядалося).

Вимоги до проведення опитування:

- наявність блок-схеми на дошці;
- застосування наочності;
- наявність конспекту опитування.

Рекомендації до виконання самостійної роботи.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- конспектування першоджерел;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзамену.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань теми практичного заняття. Ці питання могли як розглядатися під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки.

1. Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).

2. Знайдіть бібліографічні джерела, які зазначені у списку основної літератури до заняття (їх можна знайти в бібліотеці університету, в читальному залі, на кафедрі університету).

3. Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.

4. Опрацюйте ці розділи.

5. Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.

6. Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.

7. Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.

8. Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.

9. Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.

10. Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки.

1. Прочитайте запропоноване першоджерело.

2. Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).

3. Складіть план (простий або складний).

4. Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка

висвітлюється у першоджерелі.

5. Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.

6. Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки.

1. Ознайомтеся з вимогами до реферату.
2. Підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
3. Складіть план реферату.
4. Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
5. Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
6. Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
7. Оформіть реферат відповідно до вимог.
8. На основі реферату підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Орієнтовна структура заняття

1 етап. Вступна частина

- Оголошення теми і завдань заняття, мотивація навчальної діяльності.
- Актуалізація опорних знань.
- Перевірка засвоєних знань: - експрес-контроль (тест, завдання на відтворення, моделювання, ін.).

2 етап. Основна частина

Обговорення теоретичних питань плану заняття.

Презентація індивідуальних, групових завдань, виконання вправ і завдань, їх обговорення.

3 етап. Рефлексія та підсумки

Підведення підсумків заняття.

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та заліку має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання

1. Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або заліку.
2. Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
3. Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними

конспектами або підручниками.

4. Визначте рівень знань з кожного питання.

5. Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.

6. Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: якщо виникають труднощі під час підготовки окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, можна звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у графіку проведення консультацій (кафедра теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти).

IV. РЕКОМЕНДАЦІ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Конфліктологія та соціальне здоров'я як складові освітнього процесу

Практичне заняття № 1

Тема: Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти.

Мета: розкрити предмет та завдання конфліктології, її соціальні функції, охарактеризувати зв'язок конфліктології з іншими науками.

Професійна спрямованість: ознайомити здобувачів з предметом, завданнями, соціальними функціями конфліктології, з поняттями «мир» та «рівність».

План

1. Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти — нові підходи до розвитку, виховання й навчання дітей.

2. Предмет, завдання конфліктології та її соціальні функції.

3. Взаємозв'язок конфліктології з іншими науками.

4. Конфліктологія та соціальне здоров'я у закладі дошкільної освіти.

5. Поняття «мир», «рівність», визначення власної ролі щодо уникнення конфліктних ситуацій, формування негативного ставлення до насильства, дискримінації.

6. Огляд педагогічної періодичної преси з теми заняття.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).

2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання,

доповнення інформацією.

3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:

- застосування логічної схеми;
- наявність проблемних запитань.

2. Підготуйте реферат на тему: «Розвиток теорії та практики прогнозування, дозволу і попередження соціальних конфліктів».

Завдання для самостійної роботи (завдання для всіх)

1. Самостійно опрацювати питання «Суперечливість суспільства і конфліктогенний характер суспільних відносин».

2. Охарактеризуйте конфлікт як об'єкт вивчення конфліктології.

Питання для самоперевірки

- Що таке конфліктологія?
- Назвіть предмет конфліктології.
- Перерахуйте основні функції конфліктології, коротко опишіть їх.
- Обґрунтуйте взаємозв'язок конфліктології з іншими науками.
- Проаналізуйте принципи і методи конфліктології.
- Що для вас означають поняття «мир» та «рівність»?

Тестовий контроль

1. Кого вважають фундаторами теорії конфлікту?

- а) Пітера Сінгера, Томаса Гоббса, Дені Дідро;
- б) Майкла Сандела, Френсіса Бекона;
- в) Карла Маркса, Георга Зіммеля, Макса Вебера;
- г) Жана Бордіяра, Жана-Поля Сартра;
- д) немає правильної відповіді.

2. Хто вперше ввів у науковий обіг термін «соціальний конфлікт»?

- а) Георг Зіммель;
- б) Макс Вебер;
- в) Френсіс Бекон;
- г) Томас Гоббс;
- д) Карл Маркс.

3. В який період в Україні з'явилися перші публікації з проблеми конфліктології:

- а) 20-ті рр. XX ст.
- б) 40-ті рр. XX ст.
- в) 50-ті рр. XX ст.
- г) 80-ті рр. XX ст.
- д) 90-ті рр. XX ст.

4. Основним змістом конфлікту є:

- а) бажання поспілкуватися;
- б) зіткнення потреб;
- в) зіткнення інтересів;
- г) конфліктна взаємодія;

д) немає правильної відповіді.

5. Коли конфліктологія виділилась як відносно самостійний напрямок у соціології:

- а) 40-ві рр. XX ст.;
- б) 50-ті рр. XX ст.;
- в) 60-ті рр. XX ст.;
- г) 70-ті рр. XX ст.;
- д) 80-ті рр. XX ст.;

6. З педагогічного погляду конфліктологія — це...

- а) сфера наукових знань, що осмислює відносини між людьми на психогігієнічному рівні;
- б) сфера наукових психолого-педагогічних знань про шляхи, способи та засоби передбачення, запобігання й подолання суперечностей, що виникають під час освітнього процесу та в подальшому житті;
- в) галузь наукових знань про шляхи та способи передбачення, запобігання, подолання суперечностей у житті суспільства, держави, особистості;
- г) сфера наукових знань про шляхи й способи передбачення, запобігання, подолання суперечностей та гармонізації відносин між окремими людьми, групами та об'єднаннями, знаходження дороги до злагоди;
- д) немає правильної відповіді.

7. Які функції виконує конфліктологія:

- а) інформаційну;
- б) прогностичну;
- в) виховну;
- г) ідеологічну;
- д) все з перерахованого.

8. До соціального здоров'я відносяться:

- а) позитивна оцінка оточуючих та себе; вміння долати невдачі;
- б) доброзичливі стосунки з людьми; гарні побутові умови, що сприяють зміцненню здоров'я;
- в) відчуття краси навколишнього світу;
- г) хороша робота усі органів організму;
- д) відсутність хвороб; нормальний розвиток організму.

9. Співвіднесіть принципи, на яких будується освітній процес з формування соціального здоров'я з їх описом:

- 3)-а) наочності;
- 2)-б) урахування індивідуальних особливостей дітей;
- 1)-в) доступності;
- 4)-г) активності;

1) теоретичні знання доцільно закріплювати в практичній діяльності, створивши умови для самостійного пошуку дітьми фактичного матеріалу щодо формування складових здоров'я;

- 2) обов'язково враховувати індивідуальні можливості особистості;
- 3) інформацію, що надається дітям, доцільно супроводжувати демонстрацією наочного матеріалу, проведенням дослідів, прикладами з життя дітей, літературних джерел, використанням художнього образного слова тощо;
- 4) наукова інформація має бути адаптована до сприймання дітьми дошкільного віку, логічно структурована.

Практичне заняття № 2

Тема: Соціальна природа і причини виникнення конфліктів.

Мета: ознайомитися з особливостями конфліктів, їхніми функціями, класифікацією, причинами виникнення.

Професійна спрямованість: формувати у здобувачів вміння визначати причини виникнення певних конфліктів.

План

1. Загальна характеристика конфлікту
2. Функції конфліктів у житті суспільства
3. Особливості конфліктів
4. Позитивна роль конфлікту
5. Класифікація типів конфліктів
6. Структурні елементи конфлікту
7. Огляд педагогічної періодичної преси з теми «Соціальна природа конфліктів і причини виникнення конфліктів».

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Конфлікт — показник розвитку організації».

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Самостійно опрацювати питання «Конфлікти як джерело змін у суспільних та особистих відносинах».
2. Визначити позитивну роль конфлікту.
3. Проаналізувати структуру конфлікту.
4. Скласти таблицю «Деструктивні і конструктивні функції конфлікту».

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття «конфлікт».

2. Розкрийте предмет і об'єкт конфлікту.
3. Які функції конфлікт виконує у житті суспільства?
4. Визначте функції конфлікту, які належать до деструктивних та конструктивних.
5. Назвіть види конфліктів відповідно до їх класифікації.
6. Чому виникають конфлікти?

Тестовий контроль

1. З латинської мови слово «конфлікт» перекладається як:

- а) зіткнення;
- б) конфронтація;
- в) суперечність;
- г) зацікавленість;
- д) несхожість.

2. Яка функція конфліктів відноситься до позитивних:

- а) комунікативна;
- б) дестабілізуюча;
- в) надлишково-витратна;
- г) дезорганізуюча;
- д) усе з перерахованого.

3. Яку користь конфлікти приносять для життя суспільства:

- а) підтримують у суспільстві соціальну рівновагу;
- б) призводять до порушення громадського порядку;
- в) уповільнюють та ускладнюють прийняття рішень;
- г) відволікають від виконання поточних планових завдань;
- д) правильна відповідь б) і в).

4. Оберіть функцію конфліктів, яка є негативною:

- а) соціально-психологічна;
- б) інноваційна;
- в) дестабілізуюча;
- г) регулююча;
- д) соціально-діагностична;

5. Які типи конфліктів виділяються за складом (кількістю)

учасників:

- а) внутрішньоособистісні, міжособистісні;
- б) приховані, латентні;
- в) антагоністичні, неантагоністичні;
- г) короткочасні, тривалі, затяжні;
- д) конструктивні, деструктивні.

6. Які конфлікти зумовлені своєрідністю кожної культури, відмінностями її спадщини, норм і механізмів регуляції людської поведінки;

- а) економічні;
- б) трудові;
- в) політичні;

- г) міжкультурні;
- д) соціальні.

7. За способом вирішення конфлікти поділяються на:

- а) відкриті та закриті;
- б) вертикальні та горизонтальні;
- в) раціональні та емоційні;
- г) позитивні та негативні;
- д) насильницькі та ненасильницькі.

8. Конфлікт — це:

- а) це суперечка, протистояння інтересів, зіткнення, протиріччя, яке часто породжує ворожість страх, ненависть;
- б) форма та зміст взаємодії між сторонами та заходи, які вони вживають для припинення конфлікту;
- в) поява об'єкта і предмета конфлікту, його сторін, учасників, їх протилежних інтересів;
- г) вимір власного потенціалу в порівнянні з можливостями іншої сторони на основі отриманої інформації, інформаційна війна;
- д) немає правильної відповіді.

9. Окремі (часткові) причини конфліктів безпосередньо пов'язані:

- а) з особистими якостями: здібностями, темпераментом, характером, потребами;
- б) з відмінностями у ставленні до людей через їх стать, вік, етнічну приналежність;
- в) з конкретним типом конфлікту (трудовим, сімейним, міжнародним);
- г) з груповими стосунками, лідерством;
- д) з суспільно-політичною ситуацією в країні.

Практичне заняття № 3

Тема: Структура конфлікту і основні стадії його протікання.

Мета: сприяти засвоєнню здобувачами освіти знань про структуру конфлікту, його учасників, стадії протікання конфлікту.

Професійна спрямованість: сприяти вмінню визначати стадії протікання конфлікту, усвідомлювати мотиви конфліктів.

План

1. Аналіз структури конфлікту.
2. Основні складові конфлікту.
3. Конфлікуючі сторони (окремі особистості або групи замішані у конфлікті, співчуваючі, провокатори, примирювачі, консультанти, невинні).
4. Стадії протікання конфлікту.
5. Усвідомлені та неусвідомлені мотиви конфлікту.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних

положень теми (заповнити блок-схеми).

2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.

3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:

- застосування логічної схеми;
- наявність проблемних запитань.

2. Підготуйте реферат на тему: «Уявлення про конфліктну ситуацію».

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійно опрацювати питання «Зона розбіжностей: предмет, факт, проблема».

2. Визначити позитивну роль конфлікту.

3. Проаналізувати структуру конфлікту.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть зміст стадій розвитку конфлікту.

2. Розкрийте ознаки ескалації в конфлікті.

3. Опишіть форми завершення конфлікту.

4. Які мотиви конфлікту вважаються неусвідомленими?

Тестовий контроль

1. Оберіть назву першої стадії зародження конфлікту:

- а) ескалація;
- б) латентний період;
- в) стадія завершення;
- г) стадія трансформації;
- д) стадія протиборства.

2. Який сигнал конфлікту характеризується появою негативних установок, спотворення сприйняття іншою стороною:

- а) напруга;
- б) криза;
- в) інцидент;
- г) істерика;
- д) мовчання.

3. Скільки основних етапів виділяють в динаміці конфлікту:

- а) три;
- б) чотири;
- в) п'ять;
- г) шість;
- д) сім.

4. Ескалація конфлікту — це:

а) це загострення протиборства в усіх його проявах, в тому числі інформаційного та енергетичного;

б) безпосередні активні дії сторін, засновані на наявності у них необхідних і важливих ресурсів;

в) вимір власного потенціалу в порівнянні з можливостями іншої сторони на основі отриманої інформації, інформаційна війна;

г) поява об'єкта і предмета конфлікту, його сторін, учасників, їх протилежних інтересів;

д) усвідомлення інтересів і перешкод кожною зі сторін конфліктної ситуації.

5. Яка форма завершення конфлікту характеризується зміною об'єкта конфлікту, появою нового, більш значущого протиріччя:

а) вирішення конфлікту;

б) врегулювання конфлікту;

в) згасання конфлікту;

г) усунення конфлікту;

д) переростання в інший конфлікт.

6. Згасання конфлікту — це:

а) спільна діяльність його учасників, спрямована на припинення протидії, зміна позицій опонентів, їх ставлення;

б) тимчасове припинення протидії при збереженні напружених відносин, через виснаження ресурсів сторін, втрати мотивації, зниження значущості об'єкта конфлікту;

в) ліквідація основних структурних елементів конфлікту;

г) зміна об'єкта конфлікту, поява нового, більш значущого протиріччя;

д) втручання третьої особи під час вирішення конфлікту;

7. Навмисно нечесна дія, вигідна ініціатору, яка змушує команду чи людину до певних дій і тим самим завдає шкоди колективу та окремій особі:

а) інтрига;

б) конфлікт;

в) конфліктна ситуація;

г) непорозуміння;

д) маніпулювання.

8. Що таке кульмінація конфлікту:

а) початок конфлікту;

б) процес розвитку конфлікту;

в) верхня точка ескалації;

г) процес перемовин;

д) завершення конфлікту.

9. Встановіть в хронологічному порядку стадії розвитку конфлікту:

3 - а) стадія розвитку (ескалація) конфлікту;

4 - б) кульмінація;

2 - в) стадія інциденту;

1 - г) передконфліктна стадія

5 - д) стадія завершення конфлікту і процес перемовин

Практичне заняття № 4

Тема: Сутність, зміст, особливості міжособистісного конфлікту, конфліктні типи особистості.

Мета: формувати вміння студентів надавати поради щодо врегулювання конфліктів, надавати характеристику різним типам конфліктних особистостей

Професійна спрямованість: засвоєння студентами особливостей міжособистісних конфліктів, їхньої сутності, змісту, функцій.

План

1. Особливості міжособистісних конфліктів, їхня сутність та зміст.
2. Функції міжособистісних конфліктів.
3. Характеристика конфліктних типів особистості.
4. Поради щодо врегулювання міжособистісних конфліктів на початкових етапах їх виникнення.
5. Стратегії (стилі) врегулювання міжособистісних конфліктів

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Самостійно опрацювати питання «Міжособистісні конфлікти як зіткнення особистостей у процесі взаємовідносин».
2. Скласти таблицю «Конфліктні типи особистості».

Питання для самоперевірки

1. Які типи конфліктних особистостей ви знаєте?
2. Що таке міжособистісний конфлікт?
3. Які форми міжособистісних конфліктів найпоширеніші?
4. Охарактеризуйте функції міжособистісних конфліктів.
5. Охарактеризуйте кожен тип конфліктних особистостей.
6. Перерахуйте стратегії врегулювання міжособистісного конфлікту.

Тестовий контроль

1. Оберіть найпоширеніші форми міжособистісних конфліктів:

- а) взаємні звинувачення;
- б) бійка;
- в) примирення;
- г) взаємний захист;
- д) правильно а) та г)

2. Під час якого конфлікту особа прагне зайняти лідерську позицію та перемогти свого опонента:

- а) сімейного;
- б) конструктивного;
- в) деструктивного;
- г) побутового;
- д) немає правильної відповіді.

3. Якою моделлю можна охарактеризувати конфлікт неадекватної самооцінки:

- а) конфлікт між «хочу» і «потребую»;
- б) між «хочу» і «хочу»;
- в) (між «необхідним» і «необхідним»);
- г) («я хочу» - «я можу»);
- д) (між «можливим» і «неможливим»).

4. Яка із функцій НЕ відноситься до конструктивних функцій міжособистісного конфлікту:

- а) пізнавальна;
- б) інструментальна;
- в) функція розвитку;
- г) ідеологічна;
- д) усе з перерахованого.

5. Яка конструктивна функція міжособистісного конфлікту характеризується тим, що конфлікт виступає головним інструментом вирішення міжособистісних конфліктів:

- а) пізнавальна;
- б) функція розвитку;
- в) інструментальна;
- г) перебудова;
- д) немає правильної відповіді.

6. Який тип конфліктуючої особистості описано: “честолюбна людина, із завищеною самооцінкою, небажанням і нездатністю враховувати погляди інших”?

- а) демонстративний;
- б) некерований;
- в) надточний;
- г) раціоналіст;
- д) ригідний.

7. Які люди відносяться до «важких» за класифікацією Дж. Г. Скотта:

- а) агресори; всезнаючі;
- б) скаржники; невинні брехуни;
- в) мовчазники; приховані;
- г) надто поступливі; нерішучі;
- д) все з перерахованого.

8. Оберіть із перерахованих варіантів характеристику вічних

песимістів:

- а) залякують інших та дратують себе, якщо їх не слухають;
- б) завжди передбачають невдачі і вважають, що нічого з цього не вийде;
- в) завжди скаржаться на щось, але зазвичай нічого не роблять для вирішення проблеми;
- г) спокійні і стримані, дізнатися, що вони думають і чого хочуть, дуже важко
- д) погоджуються з усіма і обіцяють підтримку, але слова таких людей відрізняються від вчинків;

9. Як називаються соціальні групи, що виникають завдяки свідомим, цілеспрямованим зусиллям дітей:

- а) соціально-професійна диференціація людей;
- б) етноси, нації;
- в) політичні партії, професійні союзи, молодіжні об'єднання;
- г) нижчі, середні, вищі класи;
- д) соціально-демографічні групи.

Практичне заняття № 5

Тема: Методи керування конфліктом (способи поведінки в конфлікті).

Мета: сприяти засвоєнню понять про методи керування конфліктом.

Професійна спрямованість: розвивати вміння визначати та характеризувати способи поведінки в конфлікті.

План

1. Теоретичні засади управління конфліктом.
2. Стратегії вирішення конфліктів.
3. Тактики припинення конфлікту.
4. Алгоритм керування конфліктом.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Складіть таблицю за поданою моделлю:

Етап конфлікту

Зміст управління (вид діяльності)

Виникнення і розвиток конфліктної ситуації

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте теоретичні засади керування конфліктом.
2. Надайте алгоритм управління конфліктом.
3. Зазначте способи поведінки в конфлікті.
4. Охарактеризуйте основні форми завершення конфлікту.

Тестовий контроль

1. Яка форма завершення конфлікту характеризується виникненням нових, більш суттєвих суперечностей у відносинах сторін:

- а) затухання;
- б) ліквідація;
- в) переростання в черговий конфлікт;
- г) вирішення;
- д) немає правильної відповіді.

2. Результатом конфлікту може бути:

- а) усунення одного або обох суб'єктів;
- б) припинення конфлікту;
- в) перемога одного з суб'єктів;
- г) поділ об'єкта (суб'єкта) конфлікту;
- д) все з перерахованого.

3. Який від діяльності використовується на етапі розвитку відкритого конфлікту;

- а) регулювання;
- б) прогнозування;
- в) стимулювання;
- г) вирішення;
- д) немає правильної відповіді.

4. Раціональне переконання — це:

- а) використання прийомів введення учасників конфлікту у стани збудження, деякої розгубленості, створення ефекту несподіванки тощо;
- б) прохання про підтримку, об'єднання;
- в) створення уявлення опонента про привабливі якості;
- г) застосування штрафних заходів та системи винагород;
- д) використання фактів та логіки для підтвердження своєї позиції та переконання опонента.

5. Стратегія — це:

- а) набір макроскопічних цілей;
- б) набір методів;
- в) система прийомів;
- г) група форм;
- д) немає правильної відповіді.

6. Яка стратегія припинення конфлікту характеризується використанням вимог, наказів, погроз:

- а) раціональне переконання;
- б) тиск;
- в) звернення до органів влади;
- г) коаліція;
- д) маніпуляція.

7. Суть якої стратегії полягає у взаємних поступках, взаємовигідній угоді, створенні умов хоча б часткового задоволення інтересів протилежних сторін:

- а) адаптація;
- б) співпраця;
- в) компроміс;
- г) суперництво;
- д) немає правильної відповіді.

8. Стратегія суперництва передбачає:

- а) досягне власних інтересів на шкоду супернику;
- б) реалізацію спільних інтересів шляхом розробки рішення, яке б задовольняло дві сторони;
- в) те, що один із суб'єктів діє разом з опонентом, але при цьому не намагається відстоювати власні інтереси, щоб покращити атмосферу та відновити спілкування;
- г) шлях взаємних поступок, взаємовигідної угоди, створення умов хоча б часткового задоволення інтересів протилежних сторін;
- д) немає правильної відповіді.

9. Співвіднесіть етап конфлікту із його змістом управління (видом діяльності):

Етапи конфлікту	Вид діяльності
а) виникнення і розвиток конфліктної ситуації;	1) вирішення;
б) усвідомлення конфліктної ситуації хоча б одним з учасників соціальної взаємодії;	2) прогнозування. Попередження
в) початок відкритої конфліктної взаємодії;	3) регулювання;
г) вирішення конфлікту;	4) попередження (стимулювання)

Практичне заняття № 6

Тема: Особливості конфліктів у дошкільному віці. Профілактика булінгу

Мета: засвоєння студентами понять про булінг як соціальну проблему, форми, методи та засоби його запобігання.

Професійна спрямованість: сприяти формуванню умінь майбутніх вихователів запобігати булінгу у ЗДО, вирішувати конфліктні ситуації серед дошкільників.

План

1. Особливості конфліктів у дошкільному віці
2. Булінг як соціальна проблема: реалії сьогодення
3. Зміст поняття булінг та його характеристика
4. Профілактика булінгу у ЗДО.
5. Форми, методи і засоби запобігання булінгу у ЗДО.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Надайте рекомендації батькам, чия дитина стала жертвою булінгу.
2. Розробіть поради для батьків, які мають дитину-агресора.
3. Розробіть та проведіть вправи та ігри, які сприятимуть встановленню дружньої атмосфери в групі.

Питання для самоперевірки

1. Які причини конфліктів у дошкільному віці?
2. Назвіть основні ознаки булінгу та його відмінності від педагогічного конфлікту.
3. Поясніть причини булінгу у відношеннях між дітьми.
4. Як розпізнати що дитина стала жертвою булінгу і як їй допомогти?
5. Які ознаки булінгу педагога та що робити в цьому випадку?

Тестовий контроль

1. Яку фразу краще НЕ використовувати при вирішенні конфліктів з дітьми:

- а) Чому ти не згоден?
- б) Ти не правий!
- в) Давай разом подумаємо, що ми можемо зробити?
- г) Що могло б допомогти тобі зробити це?
- д) Чим, по-твоєму, твоя точка зору відрізняється від іншої?

2. Яка позитивна роль конфліктів для дітей дошкільного віку:

- а) дитина замикається в собі;
- б) за рахунок конфлікту дитина самостверджується;
- в) роблять дітей впевненими;
- г) вчать дітей поважати тільки свою думку;
- д) це невід'ємна складова розвитку.

3. Навмисне знущання фізичним, вербальним або психологічним

способом — це:

- а) конфлікт;
- б) цькування (булінг);
- в) сварка;
- г) кібербулінг;
- д) мобінг.

4. До фізичних ознак булінгу належить:

- а) приниження;
- б) ігнорування;
- в) поштовхи;
- г) погрози;
- д) образи.

5. До психологічного тиску відноситься:

- а) маніпуляції;
- б) удари;
- в) ляпаси;
- г) побиття;
- д) підніжки.

6. Оберіть ознаку булінгу, яка відрізняє його від педагогічного конфлікту:

- а) ненавмисна дія;
- б) диспропорція влади;
- в) має підставу, причину;
- г) обидві сторони несуть відповідальність за те, що відбувається;
- д) одномоментна дія.

7. Яка ознака булінгу характеризується дисбалансом сил і влади, той хто пригнічує, володіє певними якостями або статусом:

- а) тривалість і повторюваність дії;
- б) навмисна дія;
- в) диспропорція влади;
- г) невинність жертви;
- д) усе з перерахованого.

8. Те, що дитина піддається булінгу у ЗДО можна розпізнати за такими ознаками:

- а) дитина стала агресивною;
- б) дитина не хоче іти до дитячого садочка;
- в) дитина активно спілкується з однолітками;
- г) часто плаче без видимої причини;
- д) правильно б) та г).

9. Співвіднесіть ознаку булінгу з його характеристикою:

Ознака	Характеристика
а) диспропорція влади;	1) цілеспрямована, повторювана,
б) навмисність дії;	регулярна дія з метою приниження і
в) наявність причини;	заподіяння страждань;

г) тривалість і повторюваність.

2) той, хто цькує, пригнічує, володіє певними якостями або статусом;

3) сплановане, свідоме знущання і насильство над більш слабкою людиною;

4) має підставу, постраждала сторона не винна.

Практичне заняття № 7

Тема: Соціально-групові конфлікти: причини, види і соціальна роль.

Мета: сприяти засвоєнню студентами понять про соціально-групові конфлікти, їх види.

Професійна спрямованість: формувати вміння визначати відмінність між різними видами соціально-групових конфліктів, встановлювати до якого виду належить певний соціально-груповий конфлікт.

План

1. Соціальна роль соціально-групових конфліктів.

2. Причини та види соціально-групових конфліктів.

3. Міжгрупові конфлікти: група інтересів, група етно-національного характеру, групи за спільністю становища.

4. Міжособові конфлікти: між людьми через відмінність їхніх цілей або інтересів.

5. Конфлікти між особою та групою: особа займає позицію відмінну від усієї групи.

6. Міжгрупові конфлікти: конфлікти між учасниками в середині певної соціальної групи.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).

2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.

3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:

- застосування логічної схеми;

- наявність проблемних запитань.

2. Підготуйте реферат на тему: «Недостатність сформованості вмінь спілкування як причина конфлікту».

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Надайте рекомендації щодо запобігання/вирішення міжгрупових конфліктів.

2. Наведіть приклади ситуацій, у яких виникає конфлікт між особою та

соціальною групою.

3. Складіть таблицю суб'єктів міжособистісних відносин (за Дж. Скоттом):

Суб'єкти міжособистісних конфліктів (Дж. Скот)	Коротка характеристика
Агресивісти	Задирають інших і дратуються самі, якщо їх не слухають.
І т.д.	...

Питання для самоперевірки

1. Що таке соціально-групові конфлікти?
2. Які причини їх виникнення?
3. Які види соціально-групових конфліктів ви знаєте?
4. У чому полягає суть міжгрупових конфліктів?
5. Які конфлікти відносяться до міжособових?
6. Охарактеризуйте суб'єктів міжособистісних відносин (за Дж. Скоттом).

Тести

1. Конфлікти в суспільстві поділяються на такі основні групи:

- а) сімейні, дружні, духовні;
- б) економічні, політичні, соціальні, духовні;
- в) організаційні, економічні;
- г) управлінські, політичні;

2. До негативних функцій соціально-групових функцій відноситься;

- а) соціально-психологічна;
- б) соціально-діагностична;
- в) надлишково-витратна;
- г) комунікативні;
- д) регулююча.

3. Яка причина соціальних конфліктів характеризується споконвічним розподілом людської спільноти, соціальних груп на тих, хто керує, і тих, хто змушений підкорятися:

- а) обмеженість ресурсів;
- б) розходження у поглядах або інтересах;
- в) етнічна або релігійна нетерпимість;
- г) психологічні причини;
- д) соціальна нерівність.

4. Ця стратегія виходу із соціального конфлікту характеризується вимушеною або добровільною відмовою від боротьби однієї з конфліктуючих сторін, за умови усвідомлення своєї неправоти :

- а) компроміс;
- б) співробітництво;
- в) домінування;
- г) пристосування;
- д) профілактика конфлікту;

5. Компроміс — це:

- а) часткове досягнення своїх інтересів конфліктуючими сторонами на основі взаємних поступок, відмови від окремих вимог і претензій;
- б) конструктивне розв'язання конфлікту на підставі взаємного коригування його суб'єктами своїх цілей, позицій, узгодження інтересів;
- в) задоволення інтересів однієї з конфліктуючих сторін за рахунок іншої шляхом нав'язування їй вигідного для першої сторони рішення;
- г) вимушена або добровільна відмова від боротьби однієї з конфліктуючих сторін, за умови усвідомлення своєї неправоти;
- д) немає правильної відповіді.

6. За якою умови стратегія співробітництва буде найефективнішою:

- а) за умови, що учасники усвідомлюють рівність своїх прав та обов'язків;
- б) за умови сильної взаємозалежності сторін та важливості конструктивного рішення для них обох;
- в) за умови, що запропоноване рішення є конструктивним;
- г) за умови, що конфліктуючі сторони будуть відстоювати власну позицію;
- д) правильна відповідь відсутня.

7. До внутрішніх причин соціально-групових конфліктів належить:

- а) соціальні умови;
- б) біологічні обмеження;
- в) фізичні перепони, що перешкоджають задоволенню наших основних потреб: недостатній дохід, який дозволить придбати те, що хочеться;
- г) суперечність мотивів, інтересів і потреб;
- д) все з перерахованого.

8. До внутрішніх причин соціально-групових конфліктів НЕ належить:

- а) протиріччя між потребою і соціальною нормою;
- б) протиріччя соціальних цінностей і норм;
- в) відсутність об'єкта, необхідного для задоволення потреби;
- г) суперечність мотивів, інтересів і потреб;
- д) протиріччя соціальних ролей.

9. Об'єднайте суб'єктів міжособистісних конфліктів з їхньою характеристикою:

Суб'єкти міжособистісних конфліктів (Дж. Скот)	Характеристика
а) мовчуни;	1) нібито роблять добро, але «носять камінь за пазухою»;
б) неправдиві альтруїсти;	2) хочуть чогось прямо зараз, навіть якщо в цьому немає необхідності;
в) максималісти;	3) з усіма погоджуються і обіцяють підтримку, але слова у таких людей розходяться з ділом;
г) занадто поступливі.	4) спокійні і небагатослівні, але

дізнатися про що вони думають і чого хочуть вельми складно.

Практичне заняття № 8

Тема: Педагогічні конфлікти, види та способи їх розв'язання.

Мета: сприяти засвоєнню теоретичних основ педагогічного конфлікту, причин його виникнення, стадій, видів, функцій.

Професійна спрямованість: формувати вміння вирішувати педагогічні конфлікти між різними учасниками педагогічного процесу, використовувати психотехнології під час роботи з дітьми дошкільного віку.

План

1. Теоретичні основи педагогічного конфлікту, причини його виникнення.
2. Структура педагогічних конфліктів.
3. Види педагогічних конфліктів. Функції педагогічних конфліктів.
4. Характеристика стадій педагогічного конфлікту.
5. Способи розв'язання педагогічних конфліктів (психотехнології).

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Педагогічні конфлікти між педагогами та батьками у закладі дошкільної освіти».

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійно опрацювати питання «Розбіжності поведінкових паттернів (моделей, взірців поведінки) як фактор конфліктності».
2. Наведіть приклад педагогічного конфлікту та запропонуйте способи його розв'язання.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть теоретичні засади педагогічного конфлікту.
2. Дайте визначення поняттю «конфліктна педагогічна ситуація».
3. У чому полягають причини педагогічних конфліктів?
4. Яка структура педагогічного конфлікту?
5. Схарактеризуйте класифікацію педагогічних конфліктів.
6. Розкрийте функції і динаміку педагогічних конфліктів.
7. Охарактеризуйте способи розв'язання педагогічних конфліктів.

Тестовий контроль

1. Які вікові періоди безпосередньо можна назвати «конфліктними»:

- а) вік від 2 до 3 років;
- б) підлітковий вік;
- в) вік біля 40 років;
- г) вік біля 60 років;
- д) усе з перерахованого.

2. З боку батьків виникнення педагогічного конфлікту спричинене наступними суперечностями:

- а) незадоволення обраною професією;
- б) підвищені вимоги закладу освіти як соціального інституту навчання та виховання;
- в) наявність вікових періодів, що призводять до зміни поведінки, реакцій на те, що відбувається;
- г) монотонність педагогічної діяльності;
- д) використання традиційних форм навчання та виховання.

3. До об'єктивних причин, які викликають педагогічні конфлікти НЕ відносяться:

- а) соціально-економічне становище педагогі;
- б) умови педагогічної діяльності;
- в) поведінка учасників освітнього процесу;
- г) етнічна приналежність;
- д) етична поведінка педагога.

4. Який вид педагогічного конфлікту не має об'єктивних підстав і є результатом помилкових уявлень чи непорозумінь

- а) випадковий;
- б) упереджений;
- в) прихований;
- г) неправильно приписуваний конфлікт;
- д) помилковий.

5. Оберіть характеристику конструктивної функції педагогічного конфлікту:

- а) конфлікт слугує джерелом розвитку особистості, самовдосконалення;
- б) руйнування формальних відносин,
- в) психологічний дискомфорт у спілкуванні та спільній діяльності.
- г) руйнування неформальних відносин;
- д) немає правильної відповіді.

6. Чим характеризується справжній вид конфлікту:

- а) конфліктні відносини неправильно приписуються сторонам, між якими розігрується фактичний конфлікт;
- б) сприймані причини конфлікту побічно пов'язані з об'єктивними причинами, що лежать в його основі;
- в) не мають об'єктивних підстав і є результатом помилкових уявлень чи непорозумінь;

г) конфлікт інтересів існує об'єктивно, визнається учасниками і не залежить від будь-якого мінливого фактору;

д) конфліктні відносини виникають через випадкові, змінні обставини, які не усвідомлюються сторонами конфлікту.

7. Латентна стадія педагогічного конфлікту характеризується:

а) виникненням реального протиріччя в інтересах, потребах, цілях сторін;

б) прагненням людей переконати один одного, поспілкуватися, реальність вже сприймається як конфліктна;

в) бажанням зробити якомога гірше іншому, блокування можливості досягнення цілей іншої сторони;

г) «оголошенням війни», противник має бути знищений психологічно;

д) немає правильної відповіді.

8. Форма прояву загострених предметно-суб'єктивних, що виникають в результаті професійної та міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу, створюючи негативний емоційний фон спілкування, що передбачає перенесення зіткнення сторін на конфлікт, спілкування спрямоване на усунення причин конфлікту — це:

а) соціальний конфлікт;

б) педагогічний конфлікт;

в) дитячий конфлікт;

г) економічний конфлікт;

д) міжособистісний конфлікт.

9. Оберіть причину конфліктів, які викликані об'єктивними причинами:

а) соціально-економічне становище педагога;

б) індивідуальні особливості дітей;

в) індивідуально-психологічна ситуація;

г) соціально-психологічні умови;

д) поведінка учасників освітнього процесу.

Практичне заняття № 9

Тема: Причини конфліктів на різних етапах дошкільного дитинства.

Мета: сприяти засвоєнню понять про міжособистісні конфлікти у дошкільному віці та способи їх вирішення.

Професійна спрямованість: формувати вміння визначати причини виникнення конфліктів на різних етапах дошкільного дитинства, розвивати вміння вирішувати конфлікти, в яких задіяні дошкільники.

План

1. Міжособистісні конфлікти у дошкільному віці.
2. Виникнення конфліктів в період немовляти та в ранньому дитинстві.
3. Особливості конфліктної поведінки у дітей молодшого дошкільного віку.
4. Конфліктна поведінка у дітей середнього та старшого дошкільного віку.
5. Способи вирішення конфліктів з дітьми дошкільного віку.

Методичні вказівки до практичного заняття
Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Запобігання та вирішення конфліктів між батьками та дітьми дошкільного віку».

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити рекомендації для батьків щодо попередження конфліктних ситуацій з дітьми.

Питання для самоперевірки

1. Які причини найчастіше призводять до конфліктів у період немовляти?
2. Що є причинами конфліктів у ранньому віці?
3. Чому виникають конфлікти серед дітей середнього та старшого дошкільного віку?
4. Яким чином вихователь може допомогти дошкільникам вирішити конфлікт?
5. Який алгоритм дій вихователя при виникненні конфлікту між дітьми?
6. Які рекомендації педагог може надати батькам для профілактики конфліктів з дітьми?

Тести

1. Особливі, значущі ситуації спілкування, які виконують соціалізуючу функцію на відповідному етапі формування особистості — це:

- а) соціальні конфлікти;
- б) міжгрупові конфлікти дошкільників;
- в) дитячі конфлікти;
- г) педагогічні конфлікти;
- д) сімейні конфлікти.

2. У немовлячому і ранньому дитинстві конфлікти з однолітками найчастіше виникають:

- а) через розбіжності у відборі ігор.
- б) через дотримання несумісних цінностей і норм;
- в) через несумісні цілі;
- г) через поводження з іншою дитиною, як із неживим об'єктом;
- д) немає правильної відповіді.

3. Як проявляється конфліктність у немовлячий період:

- а) дитина вередує, плаче, не може пояснити, в чому полягає проблема;

- б) дитина дотримується режиму дня;
- в) дитина постійно дивитися мультфільми;
- г) дитина не хоче спілкуватися з іншими;
- д) немає правильної відповіді.

4. Середній дошкільний вік НЕ включає такі ознаки конфліктності:

- а) впертість
- б) імпульсивність;
- в) дитина починає брехати, красти;
- г) будь-які порушення дисципліни;
- д) все з перерахованого.

5. Оберіть фактори, що загострюють перебіг конфлікту у дошкільному віці:

- а) прояв байдужості з боку дорослого на конфлікт, що виник;
- б) бажання дорослого допомогти при вирішенні конфлікту;
- в) відсутність спроб встановлення і підтримання відносин;
- г) правильна відповідь а) та б);
- д) правильна відповідь а) та в);

6. Факторами, що ведуть до ослаблення конфлікту є:

- а) бесіда, пояснення;
- б) демонстрація;
- в) повне відгородження дитини від негативних переживань;
- г) не звертання уваги на конфлікт;
- д) усе з перерахованого.

7. Для позитивного самопочуття дитини вихователю НЕ потрібно:

- а) проводити бесіди з батьками;
- б) повністю відгороджувати дошкільника від негативних емоцій;
- в) заохотити всіх дітей до спільної гри;
- г) створити атмосферу, яка б не обмежувала дії дитини;
- д) надавати дітям із проблемами взаємостосунків індивідуально-колективні завдання.

8. Оберіть ознаки стратегії співробітництва (стратегія вирішення міжособистісних конфліктів):

- а) ігнорування спроб дитини висловити свої негативні емоції;
- б) придушення конфлікту та емоцій, що відчуває дитина в цей момент;
- в) уникнення конфлікту
- г) конструктивний розбір проблеми, спільний пошук кращого рішення;
- д) покарання за спроби розпочати конфлікт.

9. Співвіднесіть шляхи попередження конфліктів із способами, які можна для цього використати:

Шляхи	Способи
а) розвивати емпатію;	1) аплікація, малювання,
б) займатися спільною діяльністю;	2) читання книг, цікаві розповіді;
в) навчати на власному прикладі;	3) погодувати безпритульну тварину,
	творчою конструювання;

- г) приймати дитину такою, якою вона є. бережливо ставитися до речей;
4) створити безпечний простір для вияву інтересів, бажань та здібностей; розвиток найкращих сторін її особистості.

Практичне заняття № 10

Тема: Теорія і практика прогнозування та попередження конфліктів

Мета: ознайомитися з технологіями, способами, прийомами, що сприяють запобіганню конфліктів.

Професійна спрямованість: формувати вміння використовувати технології попередження конфліктів.

План

1. Попередження конфліктів.
2. Система різних способів, прийомів впливу і знань, що сприяють запобіганню конфлікту.
3. Стадії назрівання протиріччя.
4. Технології попередження конфліктів.
5. Виховання безконфліктності у сюжетно-рольових іграх.
6. Прийоми неігрового типу: формування навичок вітання і прощання, обміну враженнями після гри, контроль над власними емоціями.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Конфлікт як основа соціалізації дитини в майбутньому».

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте прийоми впливу і знань, що сприяють запобіганню конфліктів.
2. запропонуйте серію сюжетно-рольових ігор для виховання безконфліктності у дітей.
3. Запропонуйте прийоми неігрового типу для контролю над власними емоціями.

Питання для самоперевірки

1. Перерахуйте об'єктивні фактори, які штовхають людей на конфлікт.

2. Назвіть способи впливу, що сприяють запобіганню конфліктів.
3. Які суб'єктивні фактори штовхають людей на конфлікт?
4. Які правила вирішення конфліктів за В.А. Шейновим?
5. Чим характеризуються просторові межі вирішення конфліктів?
6. Яка суть часових меж вирішення конфліктів?
7. Назвіть ознаки конфлікту.

Тести

1. Методи, прийоми і засоби спілкування, які в повній мірі забезпечують взаємне розуміння та емпатію партнерів по спілкуванню та можливих учасників конфліктів — це:

- а) медіація;
- б) конфліктогени;
- в) технології конструктивного спілкування;
- г) технології конструктивної поведінки;
- д) технології раціональної поведінки.

2. Оберіть невербальний прийом, за психологічним змістом якого можна дізнатися, що людина обманює:

- а) той, хто говорить, злегка торкається носа або повік;
- б) кулаки зжаті;
- в) кисті рук розслаблені;
- г) руки перехрещені на грудях;
- д) людина ходить по кімнаті.

3. Найефективнішою формою психопрофілактичної роботи з конфліктних ситуацій є:

- а) консультації;
- б) бесіди;
- в) лекції;
- г) батьківські збори;
- д) соціально-психологічний тренінг.

4. Яка форма роботи щодо попередження конфліктів спрямована на зміни у свідомості, на формування навичок, на зміни соціальних установок, і на розвиток умінь у галузі міжособистісного спілкування:

- а) соціально-психологічний тренінг;
- б) індивідуальні консультації;
- в) групові бесіди;
- г) батьківські збори;
- д) все з перерахованого.

5. Слова, дії або бездіяльність, поведінкові акти або поведінка в цілому, що може привести до конфлікту називається:

- а) негативною поведінкою;
- б) конфліктогенами;
- в) конфліктною поведінкою;
- г) бездіяльністю;
- д) погрозою.

6. У роботі з батьками під час корекційної діяльності доцільно використовувати таку форму роботи щодо запобігання конфліктів:

а) діагностика характеру соціально-психологічного клімату в сім'ї агресивних дошкільників;

б) психологічна діагностика індивідуально-психологічних особливостей особистості педагогів;

в) діагностика характеру соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі;

г) діагностика характеру соціально-психологічного клімату в дитячому колективі;

д) рання психологічна діагностика індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку.

7. Ця стратегія вирішення конфлікту полягає у тому, що більш слабка сторона за допомогою сили примушується до підкорення і виконання вимог більш сильної сторони:

а) насильство;

б) роз'єднання;

в) примирення;

г) з'єднання;

д) немає правильної відповіді.

8. Стратегія «виграти/виграти» передбачає:

а) передбачає, що конфліктуюча сторона хоче досягти виграшу за рахунок програшу її опонента, і хоче стати переможцем в конфлікті, а свого опонента зробити переможеним;

б) передбачає, що конфліктуюча сторона налаштована на поразку, оскільки бачить в опоненті, наприклад, дуже сильну сторону, боротьба з якою приречена на провал;

в) передбачає, що конфліктуюча сторона йде на програш, але разом з тим примушує і іншу сторону залишитися в програші;

г) передбачає, що конфліктуюча сторона у разі використання даної стратегії прагне такого виходу з конфлікту, який дасть виграш тієї ч и іншої сторони;

д) правильна відповідь відсутня.

9. Знайдіть психологічні перетворення для типових конфліктогенів:

Типові конфліктогени

а) Я маю рацію, а ти — ні

б) Я не буду!

в) Він/вона безнадійний.

г) Все не так як тобі.

Перетворювальні питання-протидії

1) Що в їх поведінці тобі не подобається?

2) Що могло б допомогти тобі зробити це?

3) Як зробити це успішним? Як це покращити?

4) Чим, по-твоєму, твоя точка зору відрізняється від іншої?

Практичне заняття № 11

Тема: Процес вирішення конфліктів.

Мета: сприяти засвоєнню знань про роль педагога під час вирішення конфліктів, правила вирішення конфліктів, процес вирішення конфліктних ситуацій, межі конфлікту.

Професійна спрямованість: формувати вміння вирішувати суперечки, сварки, конфліктні ситуації з дитиною дошкільного віку.

План

1. Процес вирішення конфліктів.
2. Правила вирішення конфліктів (за В.А. Шейновим).
3. Межі конфлікту: просторові, часові, суб'єктні.
4. Біполярність конфлікту: взаємозв'язок і взаємо-протилежність водночас.
5. Допомога дитині дошкільного віку при сварках і суперечках.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «».

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Самостійно опрацювати питання «Виявлення у конфліктних відносинах об'єктивних і суб'єктивних факторів, які штовхають людей на конфлікт».
2. Складіть таблицю «Об'єктивні та суб'єктивні фактори, які штовхають людей на конфлікт.»

Об'єктивні фактори

Суб'єктивні фактор

Питання для самоперевірки

1. Перерахуйте об'єктивні фактори, які штовхають людей на конфлікт.
2. Назвіть способи впливу, що сприяють запобіганню конфліктів.
3. Які суб'єктивні фактори штовхають людей на конфлікт?
4. Які правила вирішення конфліктів за В.А. Шейновим?
5. Чим характеризуються просторові межі вирішення конфліктів?
6. Яка суть часових меж вирішення конфліктів?
7. Назвіть ознаки конфлікту.

Тести

1. Який шлях подолання агресії у дошкільників є неефективним:

- а) чистий розум;
- б) покарання;
- в) формування емпатії;
- г) наявність неагресивних моделей;
- д) схвалення альтернативних форм поведінки.

2. Яку форму роботи доцільно використовувати з дітьми дошкільного віку для вирішення конфліктів:

- а) проведення дискусій, засідань, «круглих столів»;
- б) організація та проведення семінарів, семінарів-практикумів;
- в) виступи на педагогічних нарадах, конференціях;
- г) індивідуальні та групові бесіди;
- д) педагогічні студії.

3. Найпозитивніша і найперспективніша стратегія або спосіб вирішення конфліктів це:

- а) виграти/програти;
- б) виграти/виграти;
- в) програти/програти;
- г) програти/виграти;
- д) залишитися осторонь.

4. До конфліктів, які породжуються особистісними якостями членів педагогічного колективу дошкільного закладу належить:

- а) брак досвіду роботи з людьми;
- б) невиконання обов'язків;
- в) відсутність свідомої дисципліни окремих членів колективу, що гальмує розвиток усього колективу;
- г) недостатня морально-етична вихованість, що може виявлятися у грубості, кар'єризмі;
- д) авторитарний стиль керівництва колективом.

5. До конфліктів, які породжуються керівником, стилем його роботи належить:

- а) брак досвіду роботи з людьми;
- б) невиконання обов'язків;
- в) відсутність свідомої дисципліни окремих членів колективу, що гальмує розвиток усього колективу;
- г) наявність у колективі безвідповідальних, дезорганізуючих, надто егоїстичних працівників чи кар'єристів
- д) несприятливі матеріальні умови праці; неувага до особистості вихователя, невизнання з боку колективу.

6. До конфліктів, які спричинені відсутністю оптимальних педагогічно доцільних стосунків з дітьми та батьками вихованців, колегами закладу належить:

- а) брак досвіду роботи з людьми;

- б) невиконання обов'язків;
- в) відсутність свідомої дисципліни окремих членів колективу, що гальмує розвиток усього колективу;
- г) наявність у колективі безвідповідальних, дезорганізуючих, надто егоїстичних працівників чи кар'єристів
- д) несприятливі матеріальні умови праці; неувага до особистості вихователя, невизнання з боку колективу.

7. Який спосіб подолання гніву характеризується уявленням гніву, який проходить через наше тіло, а потім входить в землю:

- а) очищення енергетичного поля або аури навколо себе;
- б) проекція;
- в) візуалізація;
- г) заземлення;
- д) немає правильної відповіді.

8. Спосіб подолання гніву «візуалізація» характеризується:

- а) уявленням гніву, коли він входить в нас, а потім уходить в землю;
- б) уявленням себе працюючим або промовляючим;
- в) подоланням гніву у формі проекції, коли Ви долаємо гнів шляхом перенесення його на деякий віртуальний екран, а потім стріляємо в наш гнів;
- г) очищенням енергетичного поля або аури навколо себе;
- д) немає правильної відповіді.

9. Співвіднесіть етапи у роботі з емоціями гніву дошкільника з їх змістом:

Етапи	Зміст
а) етап 1	1) На цьому етапі пропонується дати можливість дитині вступити у прямий вербальний контакт з почуттям гніву, розширити досвід прямого словесного вираження агресивних почуттів;
б) етап 2;	2) Необхідно обговорити з дитиною проблему гніву, про його сутність, про те як він проявляється, що його викликає;
в) етап 3;	3) Дитині допомагають підійти до реального сприйняття почуття гніву, спонукають її до того, щоб проявляти гнів безпосередньо різними мирними способами;
г) етап 4.	4) Слід познайомити дитину з прийнятними методами прояву пригніченого гніву

Практичне заняття № 12

Тема: Поведінка дитини дошкільного віку в конфліктній ситуації: фактори впливу.

Мета: сприяти засвоєнню студентами знань про фактори впливу на конфліктну поведінку дітей дошкільного віку, особливості дитяче-батьківських взаємин, що впливають на формування агресивної поведінки у дошкільному віці

Професійна спрямованість: формувати вміння навчати дошкільників правильній інтерпретації своїх емоцій та емоцій інших людей, допомагати розпізнавати ці емоції.

План

1. Поведінка дитини дошкільного віку в конфліктній ситуації: фактори впливу.
2. Змістові лінії у навчанні дітей дошкільного віку вирішенню конфліктів.
3. Допомога педагога у розпізнанні дитиною емоцій.
4. Навчання дітей дошкільного віку висловлювати свої емоції і керувати ними.
5. Навчання дошкільників правильній інтерпретації емоцій інших людей.
6. Особливості дитяче-батьківських взаємин, що впливають на формування агресивної поведінки у дитячому віці.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Соціальна відповідальність і правильний вибір».

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Самостійно опрацювати питання «Дитяча література як засіб вирішення конфліктів дошкільників».
2. Розробіть та проведіть ігри та вправи для дітей різного дошкільного віку щодо формування вміння розпізнавати різні емоції.
3. Проаналізуйте Базовий компонент дошкільної освіти. В яких з освітніх напрямів йдеться про адекватну поведінку дитини під час конфліктних ситуацій? Опишіть її.

Питання для самоперевірки

1. Які фактори впливають на конфліктну поведінку дошкільників?

2. Що таке соціальна відповідальність?

3. Які методи може використовувати вихователь для формування у дошкільників вміння розуміти емоції?

Тести

1. Найперші зразки конфліктної поведінки дитині надають:

- а) вихователі;
- б) мультфільми;
- в) батьки;
- г) казки;
- д) сторонні особи.

2. До внутрішніх факторів впливу на поведінку дитини відноситься:

- а) індивідуально-психологічні особливості;
- б) система сімейного виховання;
- в) фізичні умови оточуючого середовища;
- г) мікроклімат в групі ЗДО;
- д) характер сімейного виховання.

3. До індивідуально-психологічних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) забрудненість навколишнього середовища;
- б) тіснява у приміщенні;
- в) соматичний стан здоров'я;
- г) не сформованість навиків самоконтролю поведінки;
- д) виникнення надмірних звукових коливань

4. До фізичних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) забрудненість навколишнього середовища;
- б) тіснява у приміщенні;
- в) соматичний стан здоров'я;
- г) гормони;
- д) виникнення надмірних звукових коливань.

5. До біологічних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) тіснява у приміщенні;
- б) викиди в атмосферу оксиду вуглецю;
- в) атмосферний тиск;
- г) соматичний стан здоров'я;
- д) викиди в атмосферу оксиду вуглецю.

6. До хімічних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) тіснява у приміщенні;
- б) викиди в атмосферу оксиду вуглецю;
- в) атмосферний тиск;
- г) соматичний стан здоров'я;
- д) викиди в атмосферу оксиду вуглецю.

7. До ситуативних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) тіснява у приміщенні;
- б) викиди в атмосферу оксиду вуглецю;
- в) атмосферний тиск;
- г) соматичний стан здоров'я;
- д) викиди в атмосферу оксиду вуглецю.

8. До соціально-психологічних факторів впливу на конфліктну поведінку дошкільника належить:

- а) тіснява у приміщенні;
- б) викиди в атмосферу оксиду вуглецю;
- в) низький рівень соціальної адаптації;
- г) соматичний стан здоров'я;
- д) викиди в атмосферу оксиду вуглецю.

9. Провідними факторами виникнення агресивної поведінки дошкільників є:

- а) хімічні;
- б) соціально-психологічні;
- в) фізичні;
- г) біологічні;
- д) ситуативні.

Практичне заняття № 13-14

Тема: Методи, засоби, форми організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів, формування толерантного ставлення до оточуючих.

Мета: ознайомитися з формами, методами, засобами з попередження конфліктів у дітей дошкільного віку, сприяти засвоєнню поняття «толерантність.»

Професійна спрямованість: формувати у здобувачів вміння використовувати форми, методи та засоби з попередження конфліктів та формування толерантності з дітьми дошкільного віку, застосовувати набуті знання на практиці.

План

1. Форми організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів.
2. Методи організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів.
3. Засоби з попередження конфліктів для дошкільників. Сюжетно-рольові ігри як засіб попередження конфліктів.
4. Формування толерантного ставлення до оточуючих.
5. Робота з батьками у ЗДО з формування толерантного ставлення у дошкільників.
6. Дорослі як приклад для наслідування під час запобігання/вирішення

конфліктних ситуацій.

Методичні вказівки до практичного заняття

Поточні контрольні запитання та завдання для виконання:

Завдання для всіх здобувачів освіти

1. У зошитах для практичних занять зробити короткий конспект основних положень теми (заповнити блок-схеми).
2. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання, доповнення інформацією.
3. Проходження експрес-контролю (виконання тестових завдань).

Індивідуальні завдання

1. Підготовка та проведення опитування студентів групи:
  - застосування логічної схеми;
  - наявність проблемних запитань.
2. Підготуйте реферат на тему: «Заохочування використання мови як інструменту при вирішенні проблеми».

Завдання для самостійної роботи (виконують всі)

1. Самостійно опрацювати питання «Забезпечення права кожної дитини перебувати в фізичній та емоційній безпеці».
2. Складіть правила ввічливості та культури поведінки для дітей дошкільного віку.
3. Проведіть сюжетно-рольову гру з моделюванням конфліктних ситуацій та їх вирішенням.

Питання для самоперевірки

1. Які форми організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів використовують у ЗДО?
2. Які методи організації роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів використовують у ЗДО?
3. Назвіть засоби, які можна використовувати для попередження конфліктів у ЗДО.
4. Як ви вважаєте, який засіб найефективніший? Поясніть вашу думку.
5. В чому полягає суть методу картографії конфлікту?
6. Які форми роботи з батьками використовують у ЗДО для формування толерантного ставлення у дошкільників?

Тести

1. Основною ланкою при розв'язанні педагогічних конфліктів є проведення:

- а) психологічного аналізу;
- б) тестування;
- в) спостереження за поведінкою;
- г) неутручання в конфлікт;
- д) все з перерахованого.

2. Для ефективного запобігання/вирішення конфлікту вихователю має:

- а) поскаржитися батькам на поведінку дітей;

- б) не звертати увагу на конфлікт;
- в) завершити конфлікт з найменшими втратами для конфлікуючих сторін і отримати вигоду від його правильного рішення;
- г) кваліфіковано відреагувати на конфлікт;
- д) роз'єднати конфлікуючих дітей та не давати їм можливості більше спілкуватися.

3. Організована психологічно обґрунтована система методів (способів) впливу на людину: її психіку, поведінку, особистість, психофізіологію з метою надання психологічної допомоги та підтримки — це:

- а) діагностика;
- б) корекція;
- в) профілактика;
- г) розвиток;
- д) психодіагностика.

4. Медіація — це:

- а) застосування третьої сторони у врегулюванні конфлікту;
- б) створення карти конфлікту;
- в) вивчення ситуації і варіантів її вирішення перед тим, як думати про остаточне рішення;
- г) переговорний процес;
- д) немає правильної відповіді.

5. Цей метод дає змогу уникнути ненасильницьких методів, зняти гостроту конфлікту, зрозуміти аргументацію опонента, об'єктивно оцінити реальне співвідношення сил та умови примирення:

- а) метод уникнення конфлікту;
- б) метод переговорів;
- в) метод використання посередництва;
- г) метод третейського розгляду;
- д) метод медіації.

6. Толерантність — це:

- а) жорстоке відношення до особливостей та індивідуальності інших;
- б) позиція негативного ставлення до людини, її почуттів, особливостей та індивідуальності;
- в) байдужа поведінка до оточуючих людей, їхніх інтересів, потреб, почуттів;
- г) позиція шанобливого ставлення до людини, її почуттів, особливостей та індивідуальності;
- д) гіперболізація своїх почуттів до інших дітей.

7. До принципів толерантності відноситься:

- а) принцип суб'єктивності;
- б) принцип адекватності;
- в) принцип рефлексивної позиції;
- г) принцип створення толерантного середовища;
- д) все з перерахованого.

8. Який принцип толерантності вимагає формування в ЗДО гуманістичних відносин, що ґрунтуються на праві кожного мати своєрідне ставлення до навколишнього середовища, самореалізацію в різних формах:

- а) принцип створення толерантного середовища;
- б) принцип індивідуалізації;
- в) принцип рефлексивної позиції;
- г) принцип адекватності;
- д) принцип суб'єктивності.

9. До невербальної агресії дітей дошкільного віку належить:

- а) сварка через цікаву іграшку;
- б) використання образливих слів;
- в) ігнорування, ізоляція іншої дитини;
- г) спір за головну роль у виставі;
- д) правильна відповідь відсутня.

Практичне заняття № 15

Тема: Тренінг «Управління конфліктами в закладі освіти»

Мета: сприяти засвоєнню знань про роль завідуючої, методиста в організації роботи щодо управління конфліктами в закладі дошкільної освіти.

Професійна спрямованість: формування вмінь в плануванні роботи щодо управління конфліктами в закладі дошкільної освіти

План

Підготуйтеся до проведення тренінгу «Управління конфліктами в закладі освіти» групою, розподіливши обов'язки між всіма учасниками.

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНИМ ГРАФІКОМ.

1. Опрацювати теоретичний матеріал відповідно до планів лекцій та практичних занять. Виконати завдання для самостійної роботи.

2. Виконати тестові завдання до кожного заняття (за розкладом).

3. Запропонувати форми роботи з дітьми дошкільного віку з попередження конфліктів, формування толерантного ставлення до оточуючих.

4. Підібрати 3 педагогічні задачі (конфліктні ситуації) та запропонувати шляхи їх вирішення.

5. Виконати МКР 1 (за розкладом).

Рекомендована література

Основна:

1. Галузьяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна конфліктологія: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. 208 с.
2. Елькін М.В. Основи конфліктології: діяльність менеджера з попередження та розв'язання конфліктів в закладах освіти: навч. посіб. Мелітополь: МДПУ, 2012. 112 с.
3. Ємельяненко Л.М. Управління конфліктами: підручник. К.: КНЕУ, 2011. 339 с.
4. Кавиліна Г. К. Конфліктологія: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Одеса: «Лерадрук», 2021. 153 с.
5. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія: навчально-методичний посібник. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. 76 с.
6. Миронова О. М. Конфліктологія: навч. посіб. Х. : ХНЕУ, 2011.167 с
7. Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Ясеновська М.Е. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : метод. посіб. К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с.
8. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / Т.О. Піроженко та ін.; за ред. Т.О. Піроженко Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.
10. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей : посібник / Т.О. Піроженко та ін.; за ред.: Т.О. Піроженко. Київ : Слово, 2017. 63 с.
11. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 168 с.

Додаткова:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 430 с.
2. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2013. 233 с.
3. Богуш А.М., Луцан Н.І. Моленнево-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри ситуації, вправи: навчально-методичний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2008. 256 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ. Академвидав, 2004. 276 с.
5. Котигоренко В. Конфліктологія: політична енциклопедія. К.: Парламентське видавництво, 2011. 362 с.
6. Гірник А. М. .Основи конфліктології: навч. посіб. для студ. ВНЗ. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
7. Калуська Л.В. Дивокрай: вибрані дидактико-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга 1. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 320 с.
8. Тарнавська Н.П. Суперечність трансльованих цінностей щодо виховання дітей дошкільного віку як причина порушень взаємодії між батьками

та педагогом дошкільного навчального закладу. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Харків, 2015. Т IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 11. С. 222-233.

Інтернет ресурси:

1. Конфлікти між дітьми і методи їх вирішення. URL: http://school171.edu.kh.ua/storinka_shkiljnogo_psihologa/konflikti_mizh_ditjmi_molodshogo_viku/ ,
2. Власне висловлення: Який зі способів подолання конфліктів є найбільш ефективним? URL: <https://osvita.ua/test/training/ptyklad-vv/76986/> ,
3. Як навчити дитину вирішувати конфлікти. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/yak-navchyty-dytynu-vyrishuvaty-konflikty/>
4. Конфлікти та їх вирішення в процесі комунікативної взаємодії учасників педагогічного процесу закладу дошкільної освіти <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-68-2020-23.pdf>
5. Соціологія конфлікту. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/LEKTSIYA-7.pdf>
6. Соціальні конфлікти в суспільстві та шляхи їх розв'язання. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/11/P31P32-Sots.pdf>